

آسیب‌های روانی و رفتاری در کمین خانواده‌های تک‌فرزند

سپهرغرب، گروه خانواده – طبیه انوری: **یاد روزهای خوش قدیم بخیر، همان روزهایی که برای رفتن به خانه مادربزرگ و شنسستن دور سفره پربکت او لحظه‌شماری می کردیم؛ سفره‌ای بزرگ و رنگارنگ که هر جمعه رأس ساعت ۱۲ میهمان فرزندان متعدد مادربزرگ و خانواده‌هایشان بود.**

درست است که بوی خوش غذاهای مادربزرگ تا هفت محله آن‌طرف‌تر می‌پیچید و عقل و هوش همه را از سرشنان می‌برد، اما علاقه ما برای حضور در این خانه امید، در خوردن غذاهای لذیذ و معطر خلاصه نمی‌شد؛ به گمانم آنچه ما را برای حضور در این خانه قدیمی هرروز مشتاق‌تر از دیروز می کرد، همان دلخوشی‌های دسته‌جمعی و بازی‌های کودکانه بود. هنوز هم بعد از گذشت سال‌ها مرور خاطرات دلچسب خانه با منضای مادرسزرگ مرا به یاد دوره‌می‌های زیبای خانوادگی می‌انازد؛ یاد روزهایی که با خواهر و برادرهایم برای جلب توجه بزرگ‌ترها مسابقه می‌گذاشتیم و بعد از کلی کشمکش و سرسختی، در پایان همگی به دریافت احسنت مادربزرگ و جایزه‌های خوشمزه او منتظر می‌شدیم؛ جای هیچ شکی نیست که هنوز هم پرنگ‌ترین نام در آرشيو خاطراتم نام اعظم‌ خواهر بزرگ‌ترم است که همیشه آرزو داشت او را ابچی صدا بزینم و برای رسیدن به این خواسته گاهی از زور و اجبار نیز استفاده می کرد؛ در دنیای خوش کودکی هرروز بعد بیرون جستن از رختخواب به همراه خواهر و برادرهایم سوزهای را دنبال می کردیم.

گاه برای خرید هدیه تولد مادر با یکدیگر متحد شده و گاه برای قرار از چشمان خشمگین پدر گناه خود را به گردن دیگری می‌انداختیم؛ گاه نیمه‌شب بعد از دیدن بغض برادر کوچک‌تر به فریادش رسیده و با دست چپ و خطی ناخونا سطور دفتر مشق او را سیاه می کردیم؛ که فردا به جبران محبت شب گذشته خوراکی‌های او را مصادره می کردیم. گاه نیز بعد از دیدن نگاه حسرت‌بار او به یک توپ، پول توجیبی خود را دودستی به او تقدیم می کردیم تا توپی خریده و با همان توپ شیشه‌های خانه همسایه را به لرزه دریاورد!

یادش بخیر روزهایی که برای داشتن کفشی نو علاوه بر تحویل کارنامه‌ای پر از بیست، موفف بودیم ماه‌ها در صف بایستیم تا بعد از رفع نیاز فرزندان بزرگ‌تر، شویت نوبت به ما هم برسد. راستش را بخواهید هنوز هم بازی‌های چهارنفره با خواهر و برادرهایم را بهترین لحظات عمر خود می‌دانم؛ هرچند این بازی‌ها گاهی به زمین خوردن و یا پاره شدن گوشه‌ای از لباسمان ختم می‌شد، اما سربوزی «اشکنت دار» سر شکست‌ناک دار» مسکنی بود که در لحظه‌ای اشک را به لیخنه تبدیل می کرد.

سیم‌بان، پنجه در پنجه برق

روشنی‌بخش تاریکی‌ها

سپهرغرب، گروه خانواده: **با صنعتی شدن و ورود فناوری‌ها و وسایل برقی به زندگی‌ها، شاید امروز دیگر کسی تحمل بی‌برقی‌های طولانی‌مدت را نداشته باشد و این امر اهمیت کار سیم‌بانی را که شبانه‌روز در شرایط جوی سخت، گرما و سرما تلاش می‌کند تا چراغی را روشن نگه دارد، می‌رساند.**

به دنبال سوزهای از شمشاد برای گفتگو بوم، می‌خواستم با کسی صحبت کنم که کمتر کسی به سراغش رفته باشد تا اینکه یک روز در مسیر دفتر کار، شخصی نظرم را جلب کرد. کسی که سعی می‌کرد یک‌سری اصول را رعایت کند تا بتواند کار خود را انجام دهد؛ وسایلش را بررسی می‌کرد و چند نفر هم به او کمک می‌کردند. طبایی به دور کمرش پیچیده بود و سریع از تیر برقی که کنارش بود، بالا رفت. نگاه می‌کردم به اینکه چطور بالا می‌رود، بالای تیر که رسید در آن ارتفاع پاهایش را بر روی یک میله نازک بند کرد و مشغول به کار شد.

منتظر ماندم تا پایین آمد، از او دعوت کردم تا به دفتر کارم بیاید تا باهم در مورد کارش صحبت کنیم؛ استقبال کرد و یک ساعت بعد از من با همان لباس کارش به دفتر آمد. ردی سوز سرما هنوز در چهره‌ام پیدا بود و سختی کار با پینه بر دستانش نقش بسته بود.

رضا ابراهیمی متولد سال ۱۳۵۶ بود و می‌گفت: فوق‌دیپلم اتاق عمل داشتم؛ ۱۱ سال پیش (بعد از فوت پدرم) مادرم تحت تکفل من قرار گرفت و سرپرستی خواهرانم را برعهده گرفتم. آن روزها به دلیل مشکلات مالی که داشتم، نتوانستم تحصیلم را ادامه دهم و به دنبال کار بودم که وارد شغل سیم‌بانی شدم و بعدها فوق‌دیپلم برق گرفتم و الان هم لیسانس قدرت برق دارم و به‌عنوان نیروی شرتکی در برق همدان مشغول به کار هستم.

با صنعتی شدن و ورود فناوری‌ها و وسایل برقی به زندگی‌ها، شاید امروز دیگر کسی تحمل بی‌برقی‌های طولانی‌مدت را نداشته باشد و این امر اهمیت کار سیم‌بانی را که شبانه‌روز در شرایط جوی سخت، گرما و سرما تلاش می‌کند تا چراغی را روشن نگه دارد، می‌رساند.

❖ چند سال است که لباس سیم‌بانی به تن دارید؟

از سال ۷۸ تاکنون؛ حدوداً ۱۹ سال. **❖ قبلاً کارتان چه بود؟** قبلاً مغازه تعمیر لوازم خانگی داشتم. **❖ چه شد که وارد شغل سیم‌بانی شدید؟** دنبال شغل می‌گشتم که به این مسیر سوق پیدا داده شدم.

❖ به کارتان علاقه دارید؟ اگر حقوق و مزایا را درنظر بگیرم، بله. **❖ چرا سیم‌بانی؟**

کسور ما به رفتگر، کارگر ساختمانی و شغل‌های تخصصی همه‌ی‌ها هم نیاز دارد؛ این شغل خیلی تخصصی

همان‌طور که همه شما خوانندگان عزیز می‌دانید در دنیای امروزی بسیاری از والدین با دلایل مختلف به داشتن فرزندان متعدد تمایلی نداشته و به بزرگ کردن یک فرزند بسنده می‌کنند.

این در حالی است که طی روزگاران نه‌چندان دور پدربزرگان ما به داشتن فرزندان متعدد افتخار کرده و آن‌ها را سرمایه‌های اصلی زندگی خود می‌پنداشتند. واضح است که تغییر سبک زندگی یکی از مهم‌ترین عوامل بی‌رغبتی والدین امروزی بوده، چراکه در گذشته فرزندان سهم بزرگی در تولید خانواده داشته و والدین بار اقتصادی را به‌تنهایی بر دوش نمی‌کشیدند؛ اما در دنیای معاصر فرزندان از همان ابتدای تولد تا سال‌های بسیار مصرف‌کنندگانی هستند که هیچ سهمی در تأمین نیازهای خانواده ندارند.

برای آشنایی بیشتر با علل این مسئله به سراغ اس‌ان‌الله قزایی‌مقدم (جامعه‌شناس) رفته و با او گفت‌وگویی ترتیب دادیم که در ادامه می‌خوانید: قزایی‌مقدم با بیان اینکه در حوزه جمعیت‌شناسی چهار نظریه مهم مطرح شده است، می‌گوید: نظریه ثبات جمعیت نخستین نظریه‌ای بود که در دوره افلاطون مطرح شد؛ نظریه مذکور با توجه به منابع و امکانات موجود تعداد متناسب جمعیت را پنج هزار و ۴۰ نفر می‌دانست.

❖ تأکید ادیان الهی بر فرزندآوری وی با تصریح پیر اینکه در کلیه ادیان الهی فرزندآوری مورد تأکید قرار گرفته است، بیان می‌کند: تمام ادیان الهی مردم را به فرزندآوری تشویق کرده و علت این امر را افزایش امت می‌دانستند.

قزایی‌مقدم با بیان اینکه نظریه سوم را مالتوس مطرح کرده، تشریح می‌کند: در این نظریه با افزایش جمعیت به‌طور جدی مخالفت و کمبود مواد غذایی برای همه انسان‌ها علت این امر قلمداد شده است.

وی تصریح کرد: طرفداران این نظریه معتقد بودند که خاوند بر سر سفره طبیعت قاشق و چنگال اضافی نگذاشته است!

قزایی‌مقدم حد متناسب جمعیت را نظریه چهارم می‌داند و می‌افزاید: در این نظر تعداد مناسب جمعیت بر اساس میزان امکانات و منابع موجود تعیین می‌شود.

❖ تنها راه مبارزه با افزایش جمعیت، تغییر نگرش بشریت

وی در ادامه با بیان اینکه جمعیت‌شناسان برای تنظیم جمعیت راهکارهای متفاوتی را دربرپش گرفتند، تشریح می‌کنند: در پایان به این نتیجه رسیدند که تنها راه مبارزه با افزایش جمعیت، تغییر نگرش و فکر بشریت است.

این جامعه‌شناس با تصریح بر اینکه سازمان ملل در سال ۱۹۷۸ کشورها را به کم کردن جمعیت ترغیب کرد، عنوان می‌کند: کشور ایران نیز در

خودم تا شب کار می‌کنم.

❖ با توجه به حجم کاری بالا و اتفاقات پیش‌بینی‌شده، برخصی هم دارید؟

مرخصی هم می‌رویم وقتی لازم شود.

❖ چه چیزی باعث شده که با این حقوق کم خطر و سختی‌های سیم‌بانی را به جان

بخرید و با علاقه کارتان را انجام دهید؟ من شغلی را که فنی باشد دوست دارم. همه نوع کار فنی هم بلد هستم؛ حتی کارهایی که اصلاً به برق مربوط نمی‌شود؛ یک چیز جدید را دوست دارم. بروم و یاد بگیرم؛ به این کار هم واقعاً علاقه دارم. اینکه می‌گویم حقوق و مزایایش به کنار، شاید اگر می‌دانستم حقوق و مزایای آن به این شکل است، از اول سر این کار نمی‌آمدم، اما الان که وارد این شغل شده‌ام، با آن عجین شده و برایم لذت‌بخش است. دیگر برایم سخت نیست، شاید در بازنشستگی که کمی توان بدنی کم باشد سخت شود، اما اکنون سخت نیست.

❖ اگر قرار بود دوباره شغلی را انتخاب کنید، همین شغل را انتخاب می‌کردید؟

اگر به گذشته برمی‌گشتم، مازهم مشکلات مالی و فوت پدرم بود و نمی‌توانستم درس بخوانم؛ و‌گرنه ضریب هوشی بالایی داشتم، اما موقعیت ادامه تحصیل را نداشتم.

را گوشه‌زد می‌کنند؛ اوایل که می‌گفتند نسبت به خطرش نمی‌آرزد و رهایش کن، اما الان می‌گویند احتیاط کن.

❖ اینکه در سرما و گرما وقتی که مردم خانه هستند شما مجبورید بیرون و سر کار

باشید، خانواده را اذیت نمی‌کند؟

۱۰۰ درصد هرکسی دوست دارد آن لحظه‌ای که باید پیش خانواده‌اش باشد؛ شب که یک‌دفعه دو نصف‌شب با ساعت ۱۱ شب وسط میهمانی یا در عروسی رنگ می‌زنند و می‌گویند بیا.

من شهر دیگری مسافرت بودم که اینجا (همدان) بجران شد و گفتند که درصورت امکان بیا چون نیرو نداشتم؛ من خانواده را وسط مسافرت برگرداندم و گذاشتم خانه و به سر کار آمدم، دو روز در بحران بودیم و بعد از ۴۸ ساعت به خانه رفتم.

این عامل‌هایی است که خانواده شاید ناراضی‌تی داشته باشند، اما دیگر این شغل را قبول کرده‌اند؛ یا باید انجام ندھی یا باشی. این است که ما دیگر به این چیزها عادت کرده‌ایم.

❖ از حقوقتان راضی هستید؟ والله بدون هیچ اغراق و رودریاستی خبر؛ خصوصاً نسبت به جو کنونی جامعه و اوضاع اقتصادی که می‌بینید.

فیش حقوقی من را که ببینید شاید ۳۰۰ یا ۴۰۰ هزار تومان کسورات داشته باشد و اگر خیلی خوب باشد، یک میلیون و ۷۰۰ هزار تومان دریافتی است که با مجموع کسورات (وام و بیمه تکمیلی) شاید دو میلیون و ۱۰۰ هزار تومان شود.

ببینید کفاف می‌دهد؛ حالا اگر شما مستأجر باشید و کسان دیگری به تحت تکفل باشند که دیگر هیچ.

❖ شغل دوم دارید؟ بله، شغل دوم من رانندگی است و با ماشین

راستای کاهش جمعیت شعارهایی مانند «چه که عمر و نفسه، یکی خوبه دو تا بسه» را دنبال کرد. قزایی‌مقدم با تأکید بر اینکه مسئله تنظیم خانواده در ایران از سال ۱۳۵۰ آغاز شد، ابراز می‌کند: در همین راستا آموزش‌وپروورش و سایر مراکز آموزشی برای تغییر نگرش مردم فعالیت خود را آغاز کردند. وی اظهار می‌کند: گنجاندن دو واحد درسی با عنوان تنظیم خانواده در برنامه آموزشی دانش‌جویان نیز با همین هدف انجام گرفت.

راستای کاهش جمعیت شعارهایی مانند «چه که عمر و نفسه، یکی خوبه دو تا بسه» را دنبال کرد. قزایی‌مقدم با تأکید بر اینکه مسئله تنظیم خانواده در ایران از سال ۱۳۵۰ آغاز شد، ابراز می‌کند: در همین راستا آموزش‌وپروورش و سایر مراکز آموزشی برای تغییر نگرش مردم فعالیت خود را آغاز کردند.

عنوان تنظیم خانواده در برنامه آموزشی دانش‌جویان نیز با همین هدف انجام گرفت.

این جامعه‌شناس با بیان اینکه آموزش‌ها و شعارهای متنوع جامعه را به‌تدریج برای پدیده تک‌فرزندآی آماده کرد، می‌گوید: بنابراین تغییر نگرش عامل اصلی در رواج تک‌فرزندآی است.

وی با بیان اینکه والدین کنونی بسیار حساس‌گرا‌نه درخصوص فرزندآوری تصمیم می‌گیرند، می‌گوید: به دلیل احساس ناامنی نسبت به آینده فرزندان، والدین از داشتن فرزندان متعدد وحشت داشته و با برنامه‌ریزی‌های دقیق به این امر می‌پردازند.

این جامعه‌شناس خاطرنشان می‌کند: البته مسئله ذکر‌شده بیشتر در میان خانواده‌های متمول و تحصیل‌کرده جریان دارد.

قزایی‌مقدم با تأکید بر نقش اساسی بانوان در فرزندآوری، ابراز می‌کند: در جامعه کنونی بسیاری از بانوان به دلایل مختلفی تن به باروری نمی‌دهند.

❖ گرانی، سدی در مقابل فرزندآوری وی تأکید می‌کند: وضعیت نابسامان اقتصادی، بیکاری، افزایش طلاق، بالا رفتن سن ازدواج و غیره نیز در ایجاد و تداوم این نگرش بسیار مؤثر هستند. این جامعه‌شناس با بیان اینکه مقام معظم رهبری

خصوص، اظهار می‌کنند: در این پژوهش یک‌هزار و ۶۵۰ خانواده تک‌فرزند مورد بررسی قرار گرفتند که نتیجه آن به شرح زیر است:

۱- حدود ۷۰ درصد از این فرزندان دوستان خود را نزدیک‌ترین کس به خود دانسته و شدیداً به آن‌ها وابسته بودند.

۲- حدود ۹۰ درصد از این فرزندان در حسرت داشتن یک خواهر یا برادر به‌سر برده و والدین خود را در این خصوص مورد پرسش قرار می‌دادند.

۳- ده درصد از این فرزندان علاقه‌ای به داشتن خواهر و برادر نداشتند؛ زیرا از اینکه مرکز توجه هستند، لذت می‌برند و حضور رقیب را نمی‌پذیرند.

❖ تک‌فرزندآی فرزندانسالاری را به‌بار

می‌آورد

این رفتارشناس اجتماعی با بیان اینکه فرزندسالاری یکی دیگر از عوارض چنین پدیده‌ای است، تشریح می‌کند: معطوف شدن توجه والدین به عزیزدانه‌های یکی‌یک‌دانه گاهی به حد افراط رسیده و خانواده‌ها را دچار بحرانی به‌نام فرزندسالاری می‌کند.

وی ادامه می‌دهد: در این خانواده‌ها تک‌فرزندان همیشه در معرض توجه بوده، بنابراین حکم مطلق فقط متعلق به آنان است.

ابهری با تصریح بر اینکه تک بودن این فرزند منجر به وابستگی عاطفی والدین به او می‌شود، می‌افزاید: والدین احساس می‌کنند که باید تمام خواسته‌ها و انتظارات فرزند را برآورده کنند.

این آسیب‌شناس خاطرنشان می‌کند: ظلم والدین زمانی شدت می‌گیرد که برای جلب رضایت فرزند و تأمین خواسته‌های او، حتی به باج‌دهی می‌پردازند.

وی اضافه می‌کند: اگرچه در دوران کودکی برای فرزند تک همه‌چیز خوب و عالی پیش می‌رود، اما در بزرگسالی به‌واسطه این سالار بودن قطعاً مشکلاتی برای او پیش می‌آید.

ابهری کمترین مشکل را توقع و انتظار والدین می‌داند و تشریح می‌کند: چنانچه کلیه امکانات خانواده به یک کودک اختصاص یابد، قطعاً سطح توقع والدین از او به‌شدت بالا می‌رود.

این جامعه‌شناس اذعان می‌کند: در بسیاری از موارد والدین انتظار دارند که فرزندشان در هر رقابتی بهترین و برترین باشد، درنتیجه این مسئله منجر به اضطراب و پریشانی تک‌فرزند می‌شود.

❖ به دیگران وابسته می‌شوند

وی در ادامه با تصریح بر اینکه چنین فرزندانآی به دیگران وابسته می‌شوند، بیان می‌کند: در بسیاری از موارد این وابستگی‌ها بسیار شدید بوده، درنتیجه جدایی از فرد مقابل برای فرزندان بسیار سخت و ناگوار است.

❖ به‌سادگی فریب می‌خورند

وی با بیان اینکه تک‌فرزندان به‌سرعت فریب

❖ دغدغه‌های یک سیم‌بان چیست؟ احترام به سیم‌بان؛ قدیم که ما آمده بودیم جایگاه سیم‌بان به‌عنوان فنی‌کار و استادکار خیلی بالاتر از این حرف‌ها بود که الان هم هست؛ اما امروز جایگاه سیم‌بان را پایین‌تر از بقیه گذاشته‌اند.

یکی از دوستانم که لیسانس داشت برای کار به اتروش رفت؛ وقتی برگشت تعریف می‌کرد که تمام مدارک من را کنار انداختند و گفتند چه‌کاری بلد هستی؟ ما از توانت می‌خواهیم استفاده کنیم و نه که مدرکت؛ یعنی در کنار مدرک قدرت و توان انجام آن کار را می‌خواهند بسنجند؛ ولی اینجا نه.

یکی هم از لحاظ مالی؛ کسی که به جانش بازی می‌کند و سختی می‌کشد، واقعاً این حقوق و مزایایش نیست، شاید هرکسی که این را تجربه نکرده باشد، درک نمی‌کند. ایستادن روی میله نازک و کار کردن با وجود خطر برق‌گرفتگی و سقوط، سختی‌ها دار.

❖ به نظران برای اینکه یک سیم‌بان جایگاه واقعی خود را به‌دست آورد، باید چه‌کار کرد؟ هرکسی در هر قسمتی مسئولی دارد، شاید من شخصاً نرم به مدیرعامل یا وزیر مشکلات را بگویم؛ این مسئول مستقیم من باید مشکلات من را انعکاس بدهد و دغدغه‌هایم را برطرف کند. یک‌سری سلسله‌مراتب را باید رعایت کرد.

شاید در آینده کمی حقوق و مزایا بهتر شود، اما جایگاه سیم‌بانی هم، پدرم می‌گفت دیگر این شغل را پذیرفت‌ای، شغلی که پذیرفت‌ای را باید به نحو احسن انجام دهی.

❖ توصیه‌تان برای سیم‌بانان دیگر چیست؟ فقط و فقط حافظ جان خود باشند، چون که چشم‌انتظار دارند؛ چه مادر چه همسر و چه فرزند.

اول ایمنی را رعایت و بعد شروع به کار کنند.

❖ کسانی دیگر که جویای کار هستند را هم به سیم‌بانی تشویق می‌کنید؟ اگر مقارن حقوق و مزایایش بهتر باشد بله، چون ما به این‌ها نیاز داریم. اگر مدت کوتاهی سیم‌بانی فعالیت نداشته و سیم‌بانی نباشد، شبکه‌های بی‌برق شده و ارباب‌رجوع و مردم نیز ناراضی می‌شوند.

گفتگو از: مریم صابری‌بگانه